

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Управління проблемними кредитами банків»

Студента 2 курсу бм групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Камінський
Вячеслав
Михайлович

Сидоренко Віктор
Анатольович

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2019

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ	6
РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ В БАНКУ	14
2.1. Аналіз стану проблемної заборгованості в банку.....	14
2.2. Інструменти управління проблемними кредитами в банку.....	23
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ.....	32
3.1. Досвід зарубіжних банків щодо управління проблемними кредитами....	32
3.2. Напрями удосконалення управління проблемними кредитами в банку ..	39
ВИСНОВКИ.....	Ошибка! Закладка не определена. 47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми. Негативний вплив значної кількості факторів на банківську діяльність, наслідки тривалої економічної кризи, що спричинена як внутрішньо-політичними, так і зовнішньо-політичними подіями останніх п'яти років, бойові дії на Сході країни, суттєве підвищення тарифів, коливання курсу долара, зменшення кількості робочих місць – усе це суттєво позначилося на добробуті населення та його здатності платити за взятими на себе зобов'язаннями. Це у свою чергу віддзеркалилося на якості кредитних портфелів банків, а саме на збільшенні частки заборгованості у таких кредитних портфелях у 2014-2017 роках.

Суттєвий обсяг кредитів, які були прострочені, викликає занепокоєння з боку вкладників та втрату їхньої довіри як до конкретних банків зокрема, так і банківської системи України загалом. Збільшення частки проблемних кредитів у банківських портфелях має негативний вплив на результати фінансової діяльності. Це у свою чергу може призвести до руйнівних наслідків не лише для окремо взятого банку, а й для економіки країни у національному масштабі.

Проблема кредитної заборгованості пов'язана не лише із зовнішніми факторами, яким важко протиставити дієві важелі протидії. Існують і внутрішні фактори, зокрема такі, як недосконалість методів боротьби з проблемною заборгованістю з боку банків, неадекватні методи оцінювання параметрів кредиту, недостатньо ефективні інструменти управління проблемними в кредитами банку та механізми, за допомогою яких виявлення проблемних кредитів відбувається на упередження.

Проблема кредитної заборгованості розглядалась в роботах А. Ю. Александрова, О. Б. Афанасьєвої, Л. О. Гаряги, Р. А. Герасименка, Є. П. Гуртової, В. Л. Кльоби, О. В. Купчинова, О. І. Лаврушина, В. П. Марчука, Н. В. Наріжної, О. А. Нурзата, Є. М. Позднякова, В. С. Снежка, І. Ю.

Таранухи, Є. П. Шустова, проте динамічні зміни макроекономічного середовища діяльності банків та аномальні розміри накопиченої проблемної заборгованості вітчизняних банків обумовлюють необхідність пошуку ефективних методів управління нею.

На прикладі АТ«Укрсиббанк» наочно показано, як визначати ефективність інструментів управління проблемними в кредитами. Результати такого дослідження дадуть змогу банківським установам використовувати ефективний інструментарій керування проблемною заборгованістю, що дозволить мінімізувати ризики при кредитуванні. Зазначене обумовлює актуальність теми.

Мета дослідження – дослідити механізм управління проблемними банківськими кредитами та розробити заходи впливу на зменшення проблемної заборгованості в умовах сучасного стану банківської системи України.

У відповідності до поставленої мети, ставляться наступні **завдання**:

- розглянути теоретичні засади управління проблемними кредитами;
- проаналізувати стан проблемної заборгованості у банку;
- дослідити інструментарій управління проблемними кредитами в банку;
- вивчити досвід зарубіжних банків щодо управління проблемними кредитами та перспективи його впровадження у вітчизняних банках;
- визначити напрями удосконалення управління проблемними кредитами в банку.

Об'єкт дослідження – принципи управління проблемною заборгованістю в умовах сучасного стану банківської системи України.

Предмет дослідження – інструменти управління проблемними банківськими кредитами.

Інформаційною базою дослідження є монографічні дослідження, періодична економічна література присвячена кредитному ризику методам

управління проблемною заборгованістю банків, закони та інші нормативно-правові акти України, фінансові звіти АТ«Укрсиббанк» та Інтернет-ресурси.

Методи дослідження. Для того, аби досягти визначеної мети та вирішити поставлені завдання, була використана система загальнонаукових та спеціальних методів: історико-еволюційний, системно-функціональний підхід, систематизація, групування та узагальнення, формалізація, системно-структурний та компаративний аналіз, графічний, табличний, економіко-статистичний, індукції та дедукції, наукової абстракції, структурно-логічний та семантичний аналіз.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному висвітленні проблематики формування ефективних механізмів управління проблемними кредитами в банку.

Практичне значення одержаних результатів. Науково-методичні положення, що були отримані в результаті проведеного наукового дослідження, дозволять банкам запровадити ефективний механізм управління проблемними кредитами, а також можуть бути використані для подальших досліджень у сфері кредитної заборгованості або у навчальному процесі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ

Ключовим елементом проблемної банківської заборгованості є поняття «проблемний кредит». Даному питанню приділялася значна увага як з боку вітчизняних науковців, так і закордонних.

На сьогоднішній день не існує єдиного загальноприйнятого визначення даного поняття. Незважаючи на те, що підходи більшості науковців до визначення цього поняття, в той чи інший спосіб ґрунтуються на причинно-наслідковому зв'язку не здійснення платежу та виникнення у зв'язку і цим кредитної заборгованості, кожен з них дещо по-різному надає оцінку причинам такого не здійснення та рівня того негативного впливу, який таке не здійснення має на стан кредитної заборгованості.

Так, наприклад, Н.А. Рабец визначає проблемний кредит як такий, для погашення якого немає реальних джерел [43, с. 55]. Тобто, науковець робить наголос на тому, що проблемним слід вважати лише той кредит, де позичальник не має об'єктивних можливостей його погашати, натомість не відносить до проблемних ті кредити, де у позичальників є реальні можливості, а причини не здійснення є короткочасними або тимчасовими. Подібне визначення дається й С.В Кузнецовим [22, с. 9]

Із визначення, яке дається науковцями В.С. Вовком та О.В. Хмеленком [13, с. 193], можна зробити висновок про те, що до проблемних кредитів вони відносять навіть ті, за якими відсутній хоча б один платіж. Тобто фактично вони не розмежовують кредити, за якими платежі не відбулися за наявності коштів але через форс-мажорні обставини для позичальника (хвороба, термінова поїздка, затримка за кордоном тощо), та ті, де позичальник не має об'єктивних реальних можливостей сплачувати за взятими на себе зобов'язаннями.

Подібним до попереднього визначення є й визначення М.П. Денисенка, який також вважає, що проблемним варто визнавати вже той кредит, за яким відсутній хоча б один вчасний платіж. Однак дослідник додатково зазначає, що при цьому повинні з'являтися сумніви щодо імовірності повернення кредиту [1, с. 212].

Дещо узагальненим є визначення О.А. Нурзата, який вважає проблемною ту заборгованість, яка має певний перелік ознак, які дають змогу банківській установі почати побоюватися, що кредит не буде повернуто [29, с. 10]. Тобто науковець відносить до проблемних ті кредити, які мають цілий комплекс різних ознак, аналіз котрих дозволяє менеджерів банку зробити обґрунтований висновок про імовірність неповернення кредиту.

На думку Т.М. Осокиної, проблемним слід вважати той кредит, у якому вбачаються суттєві або помірні потенційні ризики [34, с. 53]. Тобто, на відміну від переважної більшості інших дослідників, ця дослідниця відносить до проблемних не лише ті кредити, що вже були видані, а й ті, питання про видачу яких ще знаходиться на розгляді.

На думку представників Базельського комітету із банківського нагляду проблемним кредитом є той, де наявні значні порушення термінів погашення або значно погіршений фінансовий стан боржника [35]. Тобто, у даному визначенні, на відміну від попередніх мова йде лише про значне погіршення стану, а не повну відсутність реальних можливостей; окрім того, до проблемних відносяться ті, де наявне порушення термінів незалежно від причин або обставин.

Міжнародним валютним фондом [35] проблемність кредиту визначається сумнівністю його повернення внаслідок того, що боржник перебуває у неадекватному фінансовому стані, а прострочки за платежами досягли 3 місяців. На нашу думку, дане визначення є коректним по відношенню до юридичних осіб, зокрема держав, але його неможливо застосувати до фізичних осіб, оскільки фізичні іноді особи не сплачують

абсолютно з інших підстав. Такими підставами можуть бути схильність до девіантної поведінки, глибока особиста переконаність у тому, що повертати кредити не потрібно, наявність відчуття безкарності, впевненість, що ніхто не буде стягувати у судовому порядку незначні суми заборгованості. [10]

Отже, проаналізувавши окремі підходи до визначення проблемного кредиту, зауважимо, що на нашу думку не варто взагалі намагатися давати єдине визначення поняттю «проблемний кредит», яке було б адекватне та коректне по відношенню як до юридичних осіб, так і до фізичних. Ми вважаємо, що мало б певний сенс виокремити два терміни: «проблемний кредит фізичної особи» та «проблемний кредит юридичної особи». Визначення терміну «проблемний кредит юридичної особи» варто запозичити з практики МВФ, з яким Україна тісно співпрацює останні роки, а «фізичний проблемний кредит» визначити наступним чином: проблемний кредит фізичної особи – це кредит, за яким фізична особа не має реальних можливостей або бажання виконувати взяті на себе зобов'язання та існують достатні підстави вважати, що такі можливості або бажання не з'являться у найближчий час.

Проаналізувавши підходи різних науковців та організацій до визначення поняття проблемного кредиту, визначимо фактори, якими обумовлюється поява кредитної заборгованості.

Існує дві великі групи таких факторів:

- внутрішні;
- зовнішні.

До зовнішніх факторів відносяться ті, дія яких впливає на імовірність появи проблемних кредитів.[7] Контролювати такі фактори або керувати ними не може ані банк, ані боржник.

Зокрема до них відносяться такі:

- прогалини у законодавстві, його недосконалість чи зміни;
- зменшення ВВП України;
- знецінення гривні;

- підвищення рівня безробіття;
- підвищення рівня інфляції;
- політична криза, криза влади;
- заборгованість держави або підприємств із заробітної плати;
- зменшення обсягу фінансування або кількості доступних для фінансування джерел;
- форс-мажори.

До внутрішніх відносяться ті фактори, дія яких впливає на імовірність появи проблемних кредитів, але контролювати які фактори або керувати якими може як банк зі свого боку, так і боржник зі свого.

Ці фактори поділяються на дві великі підгрупи:

- ті, що пов'язані із діяльністю банку;
- ті, що пов'язані із діяльністю боржника.

Схему факторів наведено на рис. 1.1

Рис. 1.1. Фактори виникнення проблемної заборгованості [47]

До першої підгрупи відноситься сукупність факторів, які безпосередньо впливають з кредитної політики банку.

- непродуманість та недостатня розробленість кредитної політики банку;

- значна частина кредитів у валюті в кредитному портфелі банківської установи;
- низька кваліфікація персоналу, відсутність належного досвіду у осіб, що відповідальні за прийняття рішення про надання кредиту;
- надання кредитів інсайдерам (пов'язаним із банківською установою осіб);
- недостатня або неточна інформація про кредитоспроможність особи, яка бажає взяти кредит;
- підвищення планки ризиковості із метою отримання більшого прибутку;
- необґрунтоване структурування кредиту;
- помилкові оцінки забезпечення за кредитом або недбалий моніторинг змін вартості забезпечення;
- недбала перевірка або відсутність перевірки поручителів;
- недбалий контроль або відсутність контролю за виконанням боржником зобов'язань;
- зловживання робітників відділу кредитування;
- кредитування осіб, зацікавлених у погашенні іншого кредиту;
- видача кредитів під інноваційні проекти або розробку нових сфер діяльності.

До другої підгрупи відноситься сукупність факторів, які безпосередньо впливають з діяльності або бездіяльності боржника та мають наслідком те, що боржник може не виконати своїх зобов'язань перед банком щодо повернення боргу згідно з угодою [20, с. 241] або не хоче їх виконувати:

- втрата роботи, доходу;
- втрата здоров'я, яка перешкоджає працювати;
- виникнення нагальної потреби спрямовувати кошти на задоволення інших потреб (хвороба родича, дитини, близьких осіб тощо);
- поява глибокої особистої переконаності у тому, що повертати кредити не потрібно;

- поява відчуття безкарності;
- поява впевненості, що ніхто не буде стягувати у судовому порядку незначні суми заборгованості.

Проблемність кредиту у переважній більшості випадків не виникає раптово. Існує достатня кількість сигналів, що може свідчити про погіршення фінансового становища боржника або його ставлення до боргу.

Головним завданням працівника відділу, що займається аналізом кредитоспроможності потенційного позичальника є дослідження кожного окремого фактору, так і їхньої сукупності. При цьому сигнали повинні виявлятися якомога швидше – перш, ніж ситуація стане повністю неконтрольованою з боку банківської установи, а її втрати – абсолютно неминучими.

Важливим елементом управління проблемними кредитами, є розмежування функцій та повноважень. Такий підхід дозволяє банкам зменшувати імовірність появи конфлікту інтересів. Для досягнення цієї мети утворюються різні рівні управління проблемними кредитами. Виділяються три таких рівні:

- стратегічний;
- тактичний;
- оперативний.

На кожному окремо взятому рівні виділяють суб'єктів, за якими закріплюються чітко визначені повноваження. Відтак управлінням проблемними кредитами займаються окремі підрозділи, якими у рамках їхніх повноважень приймаються конкретні рішення та несеться відповідальність за обґрунтованість та правильність прийняття таких рішень. Схему організаційної роботи підрозділів (суб'єктів) наведено на рис. 1.2

Рис. 1.2. Розподіл функцій підрозділів (суб'єктів) банку, які залучені до управління проблемною заборгованістю [36]

Завдяки такому розподілу функцій та повноважень, банк має змогу уникнути ситуації, коли зіткаються інтереси окремого працівника кредитного підрозділу.

Новою для українських банків є практика створення центрів ситуаційного управління проблемними кредитами. [3] Незважаючи на незначний досвід, вони вже засвідчили певну ефективність при здійсненні заходів, спрямованих на управління заборгованістю, що має ознаки проблемної.

Сутність такого центру проявляється у тому, що він адаптований для оперативного будування сценарію (імітаційної моделі), проведення швидкого аналізування та оцінювання ситуації. Він є системою ситуаційного

управління, мета якої – поєднати інтелект людини із сучасними інформаційними технологіями та програмно-технічними засобами. Застосування новітніх методів аналізу та оброблення статистичних даних дозволяє швидко та невідкладно врегульовувати питання проблемної заборгованості, не допускаючи їх переходу до стану абсолютно безнадійної.

Ряд банкірів висловлює думку про те, що віднесення безнадійної та сумнівної частини кредитного портфелю до недіючого, є не достатньо обґрунтованим. Таку позицію вони займають тому, що четверта категорія якості кредитів передбачає належність до неї, зокрема, і тих угод, які були піддані змінам. Фактично це означає, що до неї належать у тому числі й ті угоди, у яких відсутні ознаки знецінення, зокрема, це пролонговані угоди, що не мають зв'язку зі зміною фінансового становища позичальника у гіршу сторону [8].

Представники деяких українських банків зазначають, що усереднене відношення на рівні 20-22% обсягу кредитів у портфелі банківської установи, за якими у тому чи іншому обсязі не виконуються зобов'язання, до загального розміру кредитного портфеля не відповідає дійсності, оскільки на їхню думку цей показник наразі має ознаки завищення.[50, С 417] Проте ряд міжнародних рейтингових агенцій оцінюють ситуацію як майже вдвічі гіршу. Такі агенції як Fitch або S&P відзначають, що має місце тенденція зростання даного показника, при цьому подекуди він досягає 40%.

Незважаючи на таку позицію міжнародних агенцій, варто враховувати, що між негативно класифікованим активом банківської установи та остаточним збитком існує суттєва різниця, і перший далеко не завжди перетворюється на останній, оскільки можуть бути забезпечені активами позичальника та на них може бути здійснено звернення у судовому порядку [47].

РОЗДІЛ 2.

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ В БАНКУ

2.1. Аналіз стану проблемної заборгованості в банку

Упродовж тривалого часу основні проблеми регуляторів та топ менеджерів банківського сектору України були пов'язані із низькою якістю кредитів.[9] Певне відновлення, яке спостерігалось у структурі активів українських банків після світової фінансової кризи, яка мала місце з 2008 по 2009 рік, перервалося подіями 2014 року, а саме політичною кризою, внаслідок якої держава на деякий час залишилася без керівництва, анексії Кримського півострова, початком бойових дій на Сході країни, які тривають і по нинішній день. [36]

На прикладі АТ«Укрсиббанк» дослідимо кредитний портфель та місце проблемної заборгованості в ньому (табл 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка активів та кредитного портфеля ПАТ «Укрсиббанк» за 2016-2018 рр. [37](дод. А,Г.)

Показник	2016	2017	2018	Абсолютне відхилення 2017/2016, +/-	Абсолютне відхилення 2018/2017, +/-	Темп приросту 2017/2016, %	Темп приросту 2018/2017, %
Активи, тис. грн.	45329635	46179779	52043061	850144	5863282	1,87	12,0
Кредитний портфель, тис. грн.	20680373	22223062	26137962	1542689	3914900	7,45	17,6
Питома вага кредитного портфеля в активах, %	45,6	48	52,2	2,4	4,2	5,26	8,75

Динаміка активів кредитного портфеля ПАТ «Укрсиббанк» за 2016-2018 рр. свідчить, що наявна позитивна динаміка: у 2017 році порівняно з 2016 відбулося збільшення активів АТ «Укрсиббанк» на 850144 тис. грн. або на 1,87%, а в 2018 році порівняно з 2017 — на 5863282 тис. грн. (або на 12%). Кредитний портфель банку у 2017 році збільшився на 7,45%, у 2018 році зростання даного показника склало 17,6%. Питома вага кредитного портфеля у активах збільшилась з 45,6% у 2016 році до 52,2% у 2018 році.

Таблиця 2.2

Кредити та заборгованість клієнтів АТ «Укрсиббанк» у 2016-2018 роках [37]

(дод. А, Г.)

№	Найменування статті	Обсяг, тис. грн.			Відхилення 2017/2016		Відхилення 2018/2017	
		2016	2017	2018	Відхилення, тис. грн. +/-	%	Відхилення, тис. грн. +/-	%
1	Кредити юридичним особам	18416504	20225343	26137962	1808839	9,8	5912619	29,2
2	Міжбанківські кредити	926060	957038	1157934	30978	3,3	200896	21
3	Кредити фізичним особам	9054577	8745384	6721635	-309193	-3,4	-2023749	-23,1
4	Іпотечні кредити фізичних осіб	2757306	5060887	3488081	2303581	83,5	-1572806	-31,07
5	Споживчі кредити фізичним особам	144887	135593	304608	-9294	-6,4	169015	124,6
6	Інші кредити фізичним особам	865011	1561781	19470	696770	80	-1542311	-98,7
7	Цінні папери	3506686	5711300	5903653	2204614	62,8	192353	3,4
8	Усього кредитів	27472844	28570415	29708106	1097571	4	1137691	3,9

Дивлячись на динаміку кредиту та заборгованості клієнтів АТ «Укрсиббанк» у 2016-2018 роках. Ми маємо змогу побачити позитивну динаміку, так: кредити юридичним особам у 2017 порівняно з 2016 збільшились на 1808839 тис. грн. або на 9,8% , а в 2018 порівняно з 2017 на 5912619 тис. грн. або 29,9%. Міжбанківські кредити у 2017 порівняно з 2016 збільшились на 30978 тис. грн. або на 3,3%, а в 2018 порівняно з 2017 на 200896 тис. грн. або на 21%. Кредити фізичним особам у 2017 порівняно з 2016 зменшились на 309193 тис. грн. або на 3,4% , а в 2018 порівняно з 2017 теж зменшились на 2023749 тис. грн. або на 23,1%. Іпотечні кредити фізичних осіб у 2017 порівняно з 2016 збільшились на 2303581 тис. грн. або на 83,5 % , а в 2018 порівняно з 2017 зменшились на 1572806 або на 31,07%. Споживчі кредити фізичним особам у 2017 порівняно з 2016 зменшились на 9294 тис. грн. або на 6,4% , а в 2018 порівняно з 2017 збільшились на 16901 тис. грн. або на 124,6%. Інші кредити фізичним особам у 2017 порівняно з 2016 збільшились на 696770 тис. грн. або на 80% , а в 2018 порівняно з 2017 зменшились на 1542311 тис. грн. або на 98,7%. Цінні папери у 2017 порівняно з 2016 збільшились на 2204614 тис. грн. або 62,8% , а в 2018 порівняно з 2017 збільшились на 192353 тис. грн. або на 3,4%. Усього наданих кредитів у 2017 порівняно з 2016 збільшились на 1097571 тис. грн. або 4% , а в 2018 порівняно з 2017 збільшились на 1137691 тис. грн. або 3,9%

З діаграм є очевидним, що в АТ«Укрсиббанк» об'єм проблемної заборгованості у загальному кредитному портфелі зменшується. Так, питома вага прострочених кредитів зменшилася з 24,7% до 23% у 2017 році та з 23% до 21,7% у 2018 році. Такий стан речей варто вважати позитивною тенденцією. Хоча варто зазначити, що в абсолютних цифрах обсяг кредитної заборгованості все ж таки дещо зріс. Проте це викликано факторами збільшення розміру кредитного портфелю, тобто об'єктивним фактором. Тож питома вага проблемних кредитів у загальному обсязі кредитної маси поступово зменшувалася протягом періоду, що аналізується. Зниження

питомої ваги складо 1,7% з 2016 по 2017 рік та 1,3% з 2017 по 2018 рік (рис. 2.2).

Тепер порівняємо показниками проблемних кредитів за останні 3 роки, а саме в період з 2016 по 2018 рік (рис. 2.1)

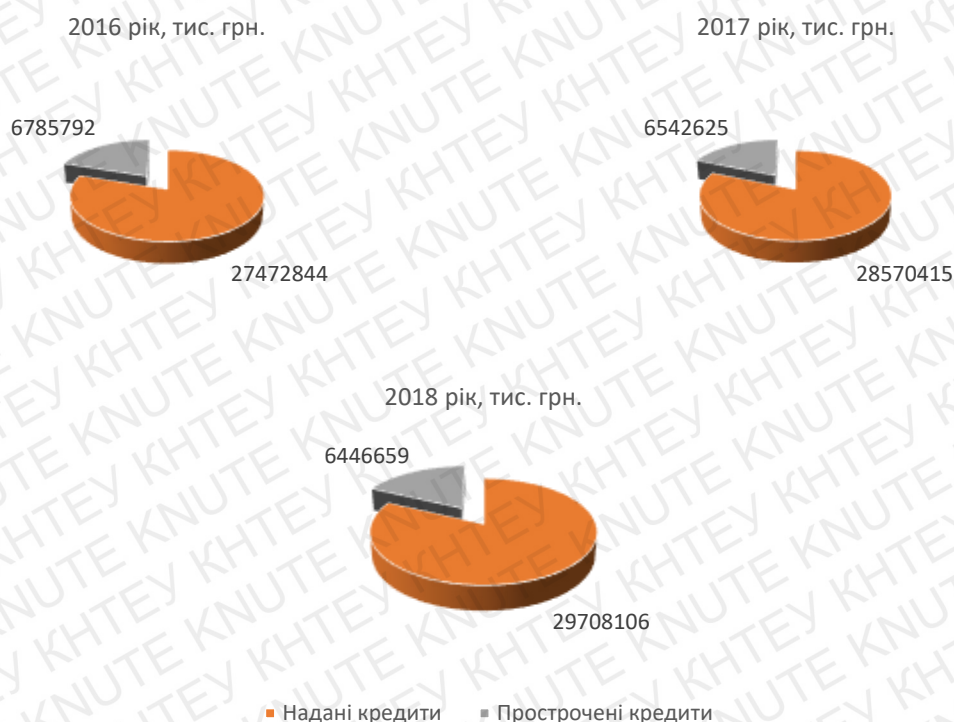

Рис. 2.1. Показники проблемних кредитів АТ«Укрсіббанк» у 2016 – 2018 роках, тис. грн. [37](дод. А, Г.)

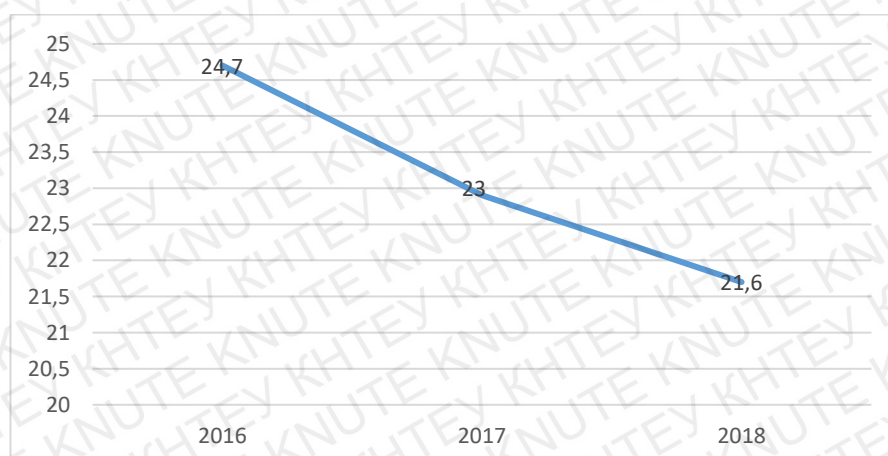

Рис. 2.2. Динаміка питомої ваги проблемної заборгованості АТ«Укрсіббанк» у 2016 – 2018 роках, % [37] (дод. Б, В.)

Дослідимо частку проблемної заборгованості у розрізі груп боржників (рис. 2.3).

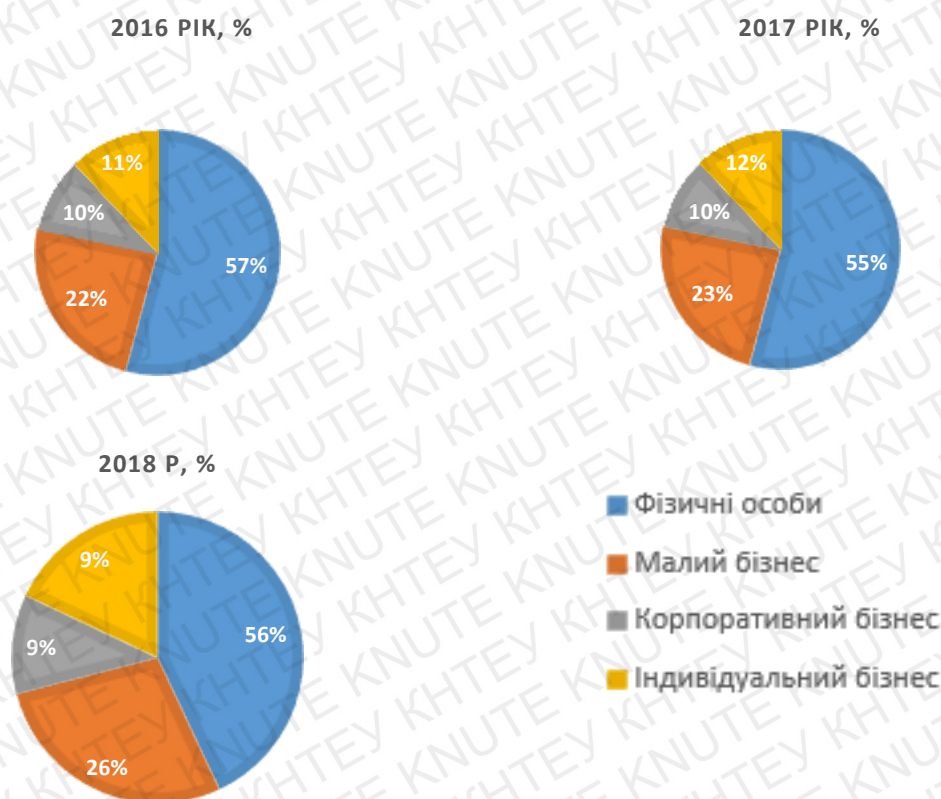

Рис. 2.3. Структура проблемних кредитів АТ«Укрсиббанк» у розрізі груп боржників у 2016 – 2018 роках, % [37] (дод. Б, В.)

З наведеної діаграми очевидно, що найбільша кількість проблемних кредитів припадає на фізичних осіб (57% у 2016 році, 55 % - у 2017 році та 56% у 2018 році), а найменша – на корпоративний бізнес (10% у 2016 та 2017 роках, 9 % - у 2018 році).

Розглянемо структуру проблемної заборгованості АТ«Укрсиббанк» за строками відстрочки в період з 2016 по 2018 рік (рис. 2.4)

Очевидно, що за строками, найбільша питома вага проблемних кредитів у всі роки належить кредитам, виданим на строк до 30 днів. Вона складає 44% у 2016, 42% у 2017 та 43% у 2018 відповідно. Тобто фактично залишається майже незмінною.

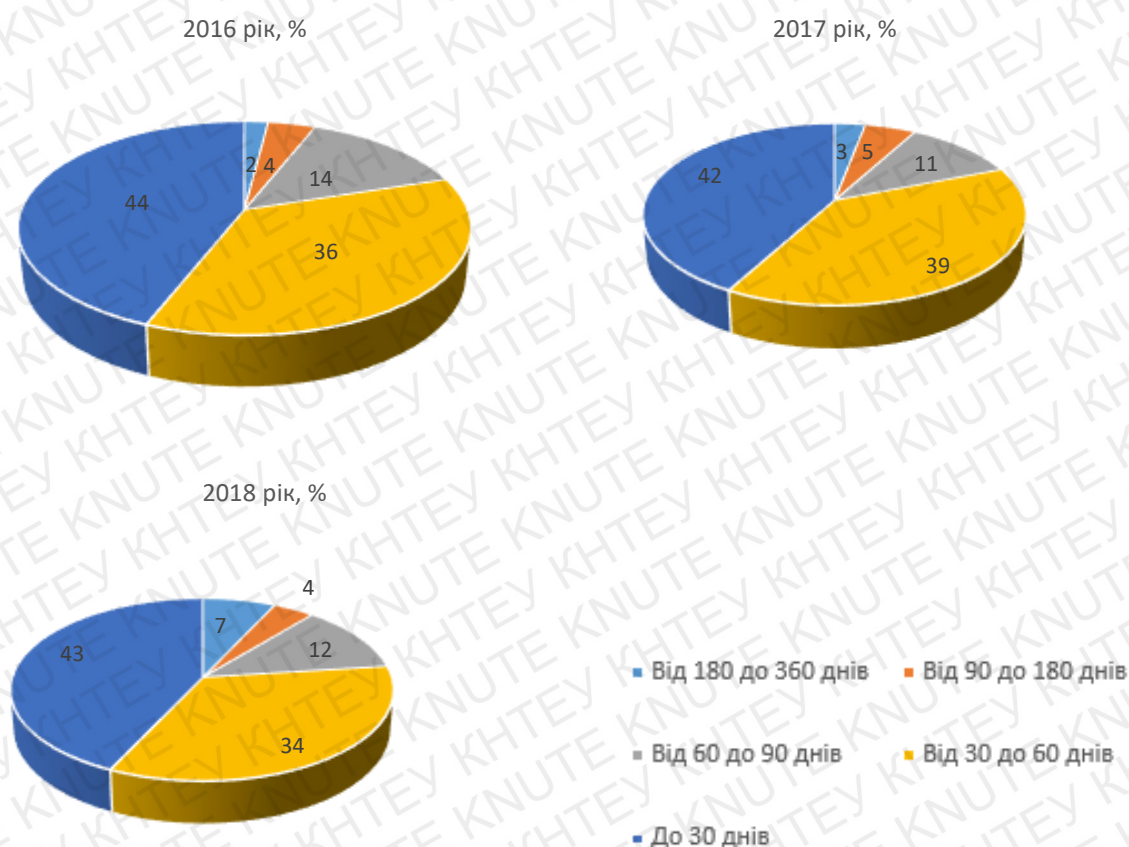

Рис. 2.4. Структура проблемної заборгованості АТ«Укрсіббанк» за строками відстрочки у 2016 – 2018 роках, % [37] (дод. Б, В.)

Варто відзначити, що майже незмінна ситуація упродовж останніх трьох років сигналізує про те, наявна ситуація застою. З одного боку стабілізація політичної та економічної ситуації в країні дозволила дещо зменшити питому вагу кредитної заборгованості у загальному кредитному портфелі. З іншого, таке зменшення є досить незначним (на 3,1% за 3 роки), що свідчить про певний застій в економіці країни у цілому.

Відзначимо також те, що поза межами розглядуваного періоду, а саме у 2015 році відбулося значне переосмислення кредитної політики багатьма українськими банками, які почали набагато уважніше визначати кредитоздатних позичальників. Найбільш кредитнеспроможні позичальники, переважно фізичні особи, почали шукати інші джерела кредитування, зокрема мікро-фінансові організації [28]. З того моменту вони

не повернулися за позиками на банківський кредитний ринок, про що свідчить не збільшення питомої ваги кредитної заборгованості.

Водночас слід звернути увагу на те, що на рівень якості кредитів суттєво тисне традиційно незграбна модель захисту прав та законних інтересів кредиторів, зокрема банківських установ.[11] Відповіддю на цей виклик несприятливого зовнішнього середовища є обмеження банківськими установами надання кредитів новим позичальникам.[28] Відбувається посилення моніторингу фінансового становища, що призводить до збільшення кількості необхідних для отримання кредиту документів, виникненні потреби у ліквідному забезпеченні та гарній кредитній історії.

У разі виявлення безнадійного кредиту розпочинається претензійно-позовна робота. У разі неможливості дійти згоди щодо умов реструктуризації боргу із потенційно платоспроможним боржником, відбувається стягнення заборгованості у судовому порядку. Хоча тут варто зазначити, що такий процес стягнення є дорогим та тривалим, тому застосовується від далеко не у всіх випадках. Коли розмір заборгованості є незначним, а витрати на його судове стягнення порівняні з ним, банківські установи шукають інші способи не перетворити його на стовідсоткові збитки.

Складений журналом Forbes рейтинг проблемних кредитних портфелів свідчить, що 30 найбільших банків України, що активно провадять кредитну політику, забезпечують попит на кредити для 84% споживачів. Однак, у той самий час зниження якості портфелів кредитування банків України пов'язується зі збільшенням рівня проблемних кредитів. Проблема заборгованість також виникла під впливом[12] ряду обставин. Зокрема її виникненню сприяла відсутність в переважній кількості українських банків системного ризик-менеджменту із достатньою ефективністю.

Для того, аби детально дослідити передумови, якими було викликано тенденцію негативного характеру в діяльності українських банків, визначимо макро. та мікроекономічні чинники збільшення обсягу проблемної заборгованості.[5] При цьому зауважимо, що жоден комерційний банк не має

достатнього впливу на ті зовнішні фактори, що на нього впливають, а може лише певним чином пристосовуватись до тих змін, яких зазнало економічне середовище країни.

З-поміж усієї сукупності зовнішніх (макроекономічних) чинників виділимо такі:

- загальне економіко-фінансове становище у регіоні, де провадить діяльність банківська установа, та у державі в цілому;
- захищеність економічного інтересу як кожного окремо взятого банку, так всіх банків регіону;
- рівень податкового тиску у країні;
- переваги та недоліки існуючої податкової системи.

Існують і менш імовірні станом на сьогодні чинники, зокрема, вірогідність нової економічної кризи, дефолту в країні тощо. Проте той факт, що наразі їхня імовірність не є занадто високою, її все ж таки варто враховувати.

Друга проблема – це, власне, чинники, що провокуються самою банківською установою, тобто мікроекономічні (внутрішні) чинники. До них, зокрема, відносяться:

- неповнота чи недостовірність інформації про особу (фізичну чи юридичну), яка подає заявку на отримання кредитних коштів;
- недостатня розробленість та обґрунтованість кредитної політики банку;
- недостатня якість оцінки платоспроможності позичальника, при цьому не лише існуючої, а й імовірної у коротко та середньостроковій перспективі;
- відсутність чіткого контролю за прийняттям рішень про кредитування охочих.

Зазначимо, що збільшення питомої ваги проблемних запозичень у кредитному портфелі банківських установ України є причиною того, що збільшується кількість активів, які не працюють. Фактично мова йде про

скорочення подальших [2] можливостей кредитувати національну економіку країни, що є недопустимим у конкурентному середовищі в умовах ринкової економіки. Ті підприємства, які відносяться до чиста плато- і кредитоспроможних, починають гостро потребувати запозичень. Якщо на ринку відсутні дешеві кредитні ресурси, і не надавачі кредитів конкурують між собою, а споживачі починають конкурувати між собою за право отримати кредит, то відбувається суттєве скорочення обсягів виробництва, що у свою чергу, знову ж таки, зумовлює невиконання зобов'язань за залученими раніше коштами, зокрема на інноваційний розвиток підприємства. [16]

Іншим варіантом для вітчизняних підприємств є пошук дешевих залучень на міжнародних ринках. Однак, по-перше, цей ринок доступний далеко не для будь-якого підприємства, а по-друге на сьогоднішній день ставки на ньому є зависокими, аби вітчизняні підприємства могли скористатись такими фінансовими джерелами.

Водночас для українських банків типовою є ситуація коли збільшення резерву під кредитування суттєво перебільшує рівень росту кредитних вкладень. В ряді банків можна спостерігати, що поряд із збільшенням кредитного портфелю на кілька відсотків, резерви кредитних ризиків збільшуються у понад 2 рази. Це є наочним свідченням того, що стан кредитного портфелю суттєво погіршується.

2.2. Інструменти управління проблемними кредитами в банку

Головною метою банку є не допустити перетворення сумнівної частини кредитного портфелю на недіючу, тобто фактично зазнати втрат.

Розглянемо приклад кредитів, наданих фізичним та юридичним особам, 5-го та 10-го класу боржника відповідно, станом на 2018 рік.

Таблиця 2.3

Розподіл кредитів, наданих фізичним та юридичним особам, 5-го та 10-го класу боржника відповідно, станом на 2018 рік тис. грн. [37] (дод. Б, В.)

	Усього фізичним особам 5 класу	у т.ч. в ін. валюті	у т.ч. частка кредиті в в ін. валюті	Усього юридичним особами 10-го класу	у т.ч. в ін. валюті	у т.ч. частка кредитів в ін. валюті
Клас боржника	5	5	5	10	10	10
Сума кредитного ризику по системі в цілому	84518 448,81	48766531,52	57,70%	479385182,84	230401516,62	48,06%
Обсяги загальних кредитів за всіма класами позичальників по системі в цілому	213205335,82	46370337,71	21,75%	864074267,57	390432239,41	45,19%

П'ятим класом для Фіз. особи боржника є - критичний фінансовий стан: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) перевищує 80 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника - фізичної особи за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить більше 90 днів.[39]

Десятим класом для Юр. особи боржника є – критичний фінансовий стан з можливістю банкрутства. [39]

Як ми бачимо сума кредитного ризику - резерви, які формує банк під кредити, надані боржникам відповідного класу. Для фіз. осіб 5 класу і юр. осіб 10 класу сума резервів майже співпадає із сумою кредитної заборгованості через найвищий рівень ризику.

Такий аналіз може бути альтернативним підходом до оцінки інструментів із управління проблемною заборгованістю, оскільки кредитний ризик формується до видачі кредиту позичальнику. У такий спосіб банк має можливість прогнозувати майбутні збитки.

Якщо це не вдається то банківські установи застосовують інструменти управління проблемними кредитами. Їхнє застосування спрямоване на те, аби знизити імовірність того, що позичальник не виконає взяті на себе зобов'язання та зменшити масштаби кредитних операцій з високим ризиком.

А якщо ж не вдасться уникнути невиконання зобов'язань, то на те, аби мінімізувати фінансові втрати від неповернення тіла кредиту та інших передбачених договором платежів. [31]

Виділяють три великі групи інструментів, що дають змогу банкам управляти кредитною заборгованістю (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Основні групи інструментів управління заборгованістю [36]

Першу групу складають так звані превентивні інструменти. Вони застосовуються для того, аби попередити перехід виданого кредиту у статус проблемного. Воно здійснюється банками на постійній основі. Превентивні інструменти дають можливість завчасно виявляти ознаки погіршення фінансового становища боржника. Зокрема до таких ознак можна віднести наступні:

- зменшення якості або вартості забезпечення за кредитом;
- втрата джерел, необхідних для продовження належного виконання кредитного зобов'язання;

- виникнення ситуації, за якої боржник свідомо направлятиме кошти не на належне виконання зобов'язання, а на інші цілі.

Зауважимо, що попередження появи проблемної заборгованості в банківській сфері має відбуватися науково-обґрунтовано, комплексно, системно та неперервно. При цьому саме такі заходи, направлені на попередження, повинні слугувати індикатором для зміни кредитної політики банку, а не навпаки, коли обґрунтований усталений та дієвий механізм підстроюється від мінливості такої політики. [23]

Наразі кредитна політика АТ«Укрсиббанк» частково відповідає принципам даного механізму. Зокрема, вона передбачає:

- модернізацію існуючого оцінювання кредитних ризиків на підставі кількісних та якісних показників;
- стандартизацію методики аналізу потенційного позичальника у сукупності зі збільшенням кількості факторів, що аналізуватимуться;
- застосування гнучких умов надання кредитів у залежності від типу пропонованого кредитного продукту;
- реалізацію послідовної, системної та комплексної системи керування кредитними ризиками.

Одночасно з цим, варто звернути увагу на те, що розробка кредитної політики АТ«Укрсиббанк» загалом відповідає загальновизнаній схемі її побудови (рис. 2.6)

Відтак можна зробити висновок про те, що АТ«Укрсиббанк» достатньо ефективно використовує превентивні інструменти та у переважній більшості випадків здатен завчасно виявляти ознаки погіршення фінансового становища боржника та попереджати зміну статусу кредиту.

Другу велику групу інструментів складають інструменти «реанімації» кредитної заборгованості. Одним з головних методів відновлення проблемного запозичення є реструктуризація боргу. Реструктуризація боргу – це угода, що укладається між позичальником та кредитором (у нашому випадку банківською установою). [2]

Рис. 2.6 Основні етапи розробки кредитної політики банку [36]

Відтак можна зробити висновок про те, що АТ«Укрсиббанк» достатньо ефективно використовує превентивні інструменти та у переважній більшості випадків здатен завчасно виявляти ознаки погіршення фінансового становища боржника та попереджати зміну статусу кредиту.

Другу велику групу інструментів складають інструменти «реанімації» кредитної заборгованості. Одним з головних методів відновлення проблемного запозичення є реструктуризація боргу. Реструктуризація борга – це угода, що укладається між позичальником та кредитором (у нашому випадку банківською установою). [2]

Зміст цієї угоди полягає у тому, аби платоспроможність боржника була відновлена. Це досягається різними способами, зокрема можуть бути використані такі:

- зміна терміну погашення кредиту;
- надання пільгового строку користування кредитом;
- зміна кількості/вартості/структури забезпечення;

- повне або часткове списання штрафів;
- конверсія запозичення;
- зміна валюти боргового зобов'язання;
- зміна відсотку за користування кредитом;

Найбільш сприятливим для банківської установи є той варіант, коли реструктуризація забезпечує позичальнику реальну можливість продовжити виплати кредиту, а банківській установі – задоволення її інтересів та відновлення нормальної діяльності.[27] При цьому одночасно потрібно, аби досягалася головна мета, а саме максимізувалася імовірність якнайбільш повного повернення тіла банківського кредиту. Якщо розрахунки імовірності свідчать про те, що її показник становитиме менше 85%, реабілітація у вигляді реструктуризації, зазвичай, не проводиться.

Розрізняють два різновиди реструктуризації боргу: комерційну та вимушену (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Різновиди реструктуризації боргу [36,43]

Застосування методу реабілітації вимагає від банку прийняти відповідне рішення, за яким слідує ряд етапів:

- збирання та аналіз інформації;
- безпосередня зустріч із боржником;
- сумісне розроблення прийняттого плану дій;
- впровадження процесу реструктуризації боргового зобов'язання;
- забезпечення неухильного нагляду за виконанням плану.

Окрім вказаних способів, іноді також застосовується санація, тобто розробка та реалізація комплексу заходів, що здійснюються сумісно банком та позичальником з метою запобігти банкрутству останнього. Одночасно, варто зазначити, що такий інструмент в Україні застосовується досить не часто.

Метою даного процесу є в оперативний спосіб виявити чинники, що негативно впливають на сплату кредитної заборгованості і або пом'якшити їх вплив, або повністю його ліквідувати (якщо це можливо). З цією метою досліджуються існуючі фінансові документи, що мають відношення до фінансового становища позичальника.[4]

Коли основні чинники виявлено, приймається рішення про можливість їх ліквідації/пом'якшення за допомогою одного або кількох способів реанімації. Якщо існує достатні підстави вважати, що застосування цих способів здатне відновити фінансову здатність позичальника, приймається рішення про обговорення, складення та затвердження плану дій. [49]

В рамках процесу реабілітації банківською установою має враховуватися як, власне, фінансове становище боржника, так і його можливе становище у короткочасній перспективі, а також повинна братися до уваги загальна економіко-політична ситуація в країні. Періоди дестабілізації, кризи влади, світової фінансової кризи зазвичай роблять процес реабілітації недоцільним, а її план таким, що неможливо виконати. [48]

У разі коли розроблений план реабілітації є нереальним для виконання або свідомо порушується боржником, банківська установа може застосувати останню – виключну – групу інструментів.

Остання велика група інструментів – це група методів ліквідації кредиту. Використання цих методів передбачає:

- реалізацію застави (добровільну чи примусову);
- стягнення залишку заборгованості з поручителя (гаранта);
- відшкодування за рахунок страхової виплати;
- відступлення прав вимоги третій особі (фінансово-факторинговій компанії);
- стягнення заборгованості судовим шляхом за допомогою виконавчої служби.
- компенсація витрат за рахунок резервів

Зазначимо, що ліквідація боргу виконується в останню чергу, коли цілком вичерпано всі інші можливі інструменти і немає іншої можливості мінімізувати втрати, інакше як ліквідувати борг.

Процес ліквідації боргу може проходити у штатному режимі або бути пов'язаним із різного роду ускладненнями, які можуть виходити як безпосередньо від боржника, так і внаслідок впливу зовнішніх чинників. При цьому, коли мова йде про ліквідацію боргу шляхом ліквідації юридичної особи, то варто зважати, що такий процес може бути надзвичайно тривалим, оскільки для нього необхідне відповідне судове рішення, яке у разі оскарження в апеляційній та касаційній інстанціях може зв'язитися за кілька років. Окрім того має бути створена ліквідаційна комісія, відбутися розгляд претензій всіх інших кредиторів, бути забезпеченим процес, направлений на продаж активів боржника.

Окрім того, що даний процес є вельми тривалим, він також пов'язаний із суттєвими витратами з боку банківської установи: фінансовими та трудовими. Саме тому, аби реальні витрати на процес ліквідації боргу не перевищили імовірні прибутки від стягнення заборгованості, банки

практикують передачу проблемних активів фінансово-факторинговим компаніям (колекторам). [53] Такі кредитні портфелі передаються на комісійній основі, для чого укладається угода про надання фінансово-факторинговою компанією послуг банку із повернення проблемної заборгованості. У якості винагороди компанія отримує певний відсоток із суми стягнутої заборгованості. Зазвичай цей відсоток є досить чималим, однак з іншого боку, витрати на інші способи ліквідації заборгованості можуть перевищити ті вигоди, які банківська установа отримує після часткового або повного погашення боржником кредиту та сплати комісійної винагороди колекторській компанії.

Іншим способом управління проблемним активом є усунення заборгованості за рахунок страхового відшкодування, якщо така можливість наявна, що буває досить нечасто. Власне, мова йде про погашення проблемного кредиту внаслідок накладення стягнення на об'єкт застави, з яким трапився страховий випадок. Відтак подібний спосіб є таким, що майже не зустрічається на практиці.

Отже, з наведеного можна зробити висновок про те, що застосування існуючих інструментів управління проблемними кредитами в банку потребує комплексного, але в той же час поступового та системного підходу. Ефективність застосування кожного з інструментів потребує не лише чіткої та обґрунтованої стратегії їх використання, а й врахування таких чинників як дієвість правового механізму держави, її політико-економічний стан у відповідний момент часу, а також рівень фахової підготовки банківських працівників. Ці чинники є такими, що здійснюють суттєвий вплив на ймовірність повернення коштів хоча б частково. Якщо негативний вплив даних чинників є занадто значним для застосування конкретного інструменту управління проблемним кредитом у банку, необхідно звертатися до інших доступних інструментів, використовуючи їх обґрунтовано, поступово, комплексно та системно.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ

3.1. Досвід зарубіжних банків щодо управління проблемними кредитами

Проблема управління проблемною заборгованістю є актуальною для всіх країн із розвинутою банківською системою. Світовий досвід дає змогу переконатися, що цілком позбавитись втрат за кредитами в банківському секторі неможливо. Проте існують різні підходи для зменшення частки проблемної заборгованості у загальному банківському портфелі[5 с 523].

Наразі можна констатувати, що одним з головних факторів, які негативно впливають на розвиток кредитного портфеля банку є недостатньо виважена система керування ризиками. Відтак сили урядів спрямовуються у двох напрямках: забезпечити зменшення ризиковості на етапі видачі кредиту та на етапі, коли кредит перейшов у розряд проблемних.

Довід зарубіжних банків може виявитися корисним для України, водночас як позитивний, так і негативний, оскільки з нього наочно видно, які кроки та за яких умов призвели до бажаного результату, які – лише до часткового, а які не дали результату взагалі. У той же час, аналізуючи досвід іноземних країн, варто враховувати українські реалії та специфічність ведення банківського бізнесу в Україні.[24] Слід зважати на такі фактори, як менталітет, рівень корупції, релігійність населення, рівень довіри громадян до кредитних установ, фінансових компаній та держави.

Розглянемо досвід Сполучених штатів Америки. Наприкінці ХХ століття у Сполучених Штатах вперше на практиці було відтворено ідею «поганого банку». Так, у 1988 р. Mallon Bank перемістив проблемні активи до Grant Street National Bank, який через 7 років було успішно ліквідовано. При цьому, не застосовувалися додаткові капіталовкладення.

На сьогодні у Сполучених Штатах діє спеціальна урядова програма з викупу активів, що мають ознаки проблемних. Дана програма направлена на покращення ліквідності таких активів та стабілізацію фінансових установ з метою не допустити їхньої надмірної збитковості. З цією метою на ринку діють спеціалізовані SPV компанії, призначення яких полягає у тому, аби викупувати активи неплатоспроможних банківських установ та відновлювати у таких спосіб їхню платоспроможність шляхом реалізації пулу активів, що мають ознаки проблемних. [52]

Через чотирнадцять років після американців, до практики створення «поганого банку» вдалися шведи. Масштабна банківська криза 1992 року змусила владу Швеції шукати ефективні засоби управління проблемними кредитами. [25]

З цією метою урядом Швеції було створено спеціальну державну установу – Securum. Головна ціль Securum полягала у поновленні кредитування та повернення до нормальної банківської діяльності. Завданням цієї установи було викупування проблемних активів шведських банків та подальша турбота про них.

Так, наприклад, Securum із дисконтом викупив у Nordbanken проблемні активи на суму майже \$13 млрд. Це дало змогу Nordbanken провести реструктуризацію та 3 роки потому стати одним з найбільш прибуткових банків.

Через 5 років з моменту свого створення – у 1995 році – потреба в Securum відпала, та установу було ліквідовано. [52]

Варто зауважити, що шведська модель ґрунтувалася на діяльності незалежної ради, якою оцінювалися активи. Це забезпечувало прозорість процесу. Нажаль, на сьогодні, в Україні такий підхід, на нашу думку, нарядчи може бути ефективним у короткостроковій перспективі через високий рівень корупції, яка може знівелювати незалежність експертів, а відтак і рівень прозорості оцінки.[13] Втім, якщо антикорупційна кампанія, яка

сьогодні проводиться в Україні, буде дієвою, на нашу думку, шведський досвід може виявитися досить корисним.

Шведський досвід у своєму «полегшеному» варіанті у 2008 році (якраз під час світової фінансової кризи) застосували німці. Німецьким урядом також було створено державну установу, яка скуповувала активи з високим ризиком. Однак, на відміну від шведів, німцями було застосовано «полегшений поганий банк».

Ідея німецьких експертів полягала у тому, що банки мають відшкодувати державі ймовірні збитки у довгостроковій перспективі. Такий підхід розглядався як більш збалансований, аніж просто створення «поганого банку», оскільки на державний бюджет не лягав тягар термінового фінансового вливання для забезпечення ліквідності банків. У той же час упродовж тривалого строку (40-50 років) держаний бюджет Німеччини отримуватиме у якості компенсації частину банківських прибутків. [42]

У Туреччині, а так само і в багатьох країнах Середземномор'я розповсюдженою є практика використання інформації, яку надають кредитні агентства. Такі агентства є приватними підприємствами, що отримують прибуток від надання інформації банкам, ощадним касам, кооперативам, лізинговим компаніям, торговельним підприємствам тощо.

Паралельно із кредитними агентствами у багатьох країнах функціонує також інститут державної реєстрації кредитів. Відмінність даного інституту від приватних кредитних агентств полягає у тому, що інформація до нього спрямовується у примусовому порядку, в той час як надання інформації приватним кредитним агентствам є справою добровільною.[20] При цьому вся інформація зберігається у стандартизованому знеособленому форматі, тобто містить дані, власне, про кредит, а не про особу позичальника.

Надзвичайно цікавим є польський підхід до управління проблемними кредитами. Замість використання традиційних засобів забезпечення повернення кредитів, таких як застава, поляки вдалися до так званого «групового поручительства». Банки, які практикують подібний підхід,

отримали в народі назву «банків довіри». Таке поручительство передбачає, що у разі неповернення боржником кредиту, тягар ляже на кількох поручителів боржника.

Даний підхід базується, скоріше, на моральному підґрунті, аніж на економічному: позичальник знає, що якщо він не поверне кредит, то це матимуть зробити його поручителі. Відтак гарантією повернення позики стають норми соціального середовища. [43]

На нашу думку, сьогодні, нажаль, польський досвід навряд чи можливо застосувати в Україні. Тривала економічна криза, зубожіння населення, соціальне напруження, бойові дії на сході країни та невпевненість у завтрашньому дні є чинниками, які зумовлюють недовіру громадян одне до одного. Втім, цей досвід може виявитися корисним для України у майбутньому у разі подолання внутрішніх негараздів.

Франція є однією з небагатьох країн, де немає приватних кредитних агентств, натомість існує Центральне бюро ризиків, куди всі суб'єкти кредитування в обов'язковому порядку надають інформацію про кожен виданий кредит [43]. Завдяки автоматизованій оцінці, система розподіляє позичальників на три групи: до першої входять пунктуальні позичальники, які не мають фінансових труднощів та не прострочують платежі; до другої – ті, що відчувають тимчасові труднощі, проте залишаються платоспроможними; до третьої – ті, платоспроможність яких сильно скомпрометовано.

Центральне бюро ризиків Франції на постійній основі отримує від банківських установ інформацію та піддає її аналізу. Завдяки цьому інші кредитні установи мають змогу одержувати цю інформацію та приймати рішення про доцільність видачі кредиту тому чи іншому позичальникові. У свою чергу уряд Франції має змогу слідкувати за динамікою обсягів позик за галузями та проводити ефективну кредитну політику [30].

На нашу думку, французький досвід є досить цікавим, а його практичне застосування в Україні – корисним, як з погляду підвищення об'єктивності

оцінювання позичальників, що призведе до зменшення кредитних ризиків, так і з погляду оперативності дій уряду щодо державної кредитної політики.

Італійські банкіри особливо враховують той факт, що щойно започаткована справа не може одразу стати прибутковою. На те, аби започаткований бізнес почав приносити прибутки, потрібен певний час. Відтак ними практикується зменшення першого внеску, подекуди навіть до 0%.

При цьому, переважна більшість італійських банків застосовує як фіксовані, так і плаваючі відсоткові ставки. Фіксовані ставки є більш привабливими для позичальників, оскільки страхують їх від додаткових витрат у майбутньому, якщо розмір цих ставок зростатиме на ринку. В той же час для банків є більш привабливими саме плаваючі ставки, оскільки вони зменшують ризики недоотримання прибутків. Відтак золотою серединою є комбінація фіксованої та плаваючої ставки у певному співвідношенні; зокрема такий підхід широко застосовується банком Меса Бапраоіо. [32]

На сьогодні в Україні практика комбінування фіксованих та плаваючих ставок не є поширеною. Відтак, на нашу думку, варто провести окреме дослідження діяльності саме італійських банків з метою оцінки можливості та перспективності впровадження даного механізму в українських банках.

У Китайській Народній Республіці є широко поширеною практика викупу проблемних активів держаними компаніями. З метою стабілізувати провідні банки країни, уряд спрямовує сили на управління такими активами, інвестуючи значні суми до тих пір, доки банківські установи не стануть досить привабливими для інвесторів.

Варто відзначити, що на нашу думку такий підхід не є ідеальним, оскільки банки КНР втрачають навички управління проблемною заборгованістю. У разі, якщо уряд змінить курс і перестане безпосередньо управляти такими активами, то банки не зможуть швидко перейти на нові колії й оперативно пристосуватись до нових правил гри. [51]

Проблему невизнання банками своїх збитків цікаво вирішили казахські економісти. Міністерством фінансів цієї країни було на практиці впроваджено ідею застосування Фонду стресових активів, діяльність якого мала поліпшити якість банківських активів шляхом скуповування найбільш ризикових.

Фонд придбав активи за балансовою вартістю, при цьому в ній було враховано обсяги створених резервів, зокрема дисконт. Даний підхід підштовхнув казахські банки до визнання своїх збитків та дав їм можливість вивільнити активи із низькою ліквідністю. [25]

На нашу думку, довід Казахстану варто детальніше дослідити у розрізі його потенційної ефективності при застосуванні в Україні, оскільки наразі в нашій країні також існує проблема приховування банками імовірних збитків.

Цікавим з пізнавальної точки зору є досвід країн з державною релігією, зокрема, Саудівської Аравії, де вивченню особи позичальника приділяють неабияку увагу. Так, окрім дослідження довідки з місця роботи, кредитної історії та наявного майна, вивчається думка імама про позичальника, а в деяких випадках також його сусідів та знайомих. Непоодинокими є випадки, коли позичальнику видають кредит навіть тоді, коли у нього немає достатнього забезпечення, проте він має добру релігійну репутацію. Завдяки такому підходу в країнах з державною релігією частка проблемної заборгованості в загальній масі коливається на рівні 1%. [19] На нашу думку, дана модель чимось нагадує модель Радянського Союзу, в якому для отримання кредиту також потрібно було отримати відповідну довідку-характеристику з партійного комітету.

Варто відзначити, що хоча в Україні відсутня державна релігія, а відтак і уявляється неможливим саудівський підхід до вивчення особи позичальника, досвід арабських країн може бути корисний. Так, наприклад, в Саудівській Аравії існує різновид кредиту, за яким банк видає позичальнику гроші на певний проект за умови партнерства. Тобто банк стає партнером підприємця і в нього виникає зацікавленість в успішності останнього. На нашу думку,

такий підхід може бути запроваджений в Україні, особливо враховуючи той факт, що значна кількість банків досі продовжує кредитувати досить сумнівні стартапи.

В Аргентині широко застосовується метод реструктуризації проблемної заборгованості. Незважаючи на те, що значна кількість вчених вважає даний метод не надто ефективним, оскільки він дозволяє лише ситуативно покращити ситуацію, не змінюючи загальну картину в цілому, експерти погоджуються з тим, що в умовах кризи його можна вважати найбільш оперативним. Застосування даного методу дозволяє, з одного боку, суттєво знизити високі ризики для банків, а з іншого – відновити кредитоспроможність позичальників у перспективі. Відтак варто зауважити, що за наявності значного обсягу проблемних активів у кредитних портфелях банків, реструктуризація виявляється досить дієвим засобом зниження рівня простроченої заборгованості у короткостроковій перспективі.

З метою реструктуризації в Аргентині застосовуються такі інструменти як викупування проблемної заборгованості, зменшення ставок за кредитами, конвертацію кредитів у валюті, пролонгацію термінів повернення кредиту та, навіть, зменшення розміру основної суми. [50]

Варто відзначити, що аргентинський досвід, не є, власне, унікальним у світі. Окремі його інструменти (у тих чи інших комбінаціях) застосовуються і в інших країнах. Відтак корисним буде подальше дослідження різних застосовуваних комбінацій із метою пошуку найбільш оптимальної та впровадження такої в Україні.

Окресливши основні підходи провідних країн світу щодо управління проблемними кредитами, можна відзначити наступне. По-перше, практичний іноземний досвід щодо управління проблемною заборгованістю є корисним. Окремі моделі показують свою високу ефективність, відтак після ретельного дослідження мають бути впроваджені в банківській системі України. Водночас використання іноземного досвіду не повинно сліпо копіюватись. Кожна модель повинна бути досліджена з огляду на українські реалії та

специфіку ведення банківського бізнесу, а відтак перш, ніж бути впровадженою, – бути належним чином оптимізованою. При такі оптимізації в цьому контексті головними факторами, на наш погляд, слід вважати менталітет, рівень корупції, довіри населення до банківської системи зокрема та держави загалом.

По-друге, питання зниження частки проблемних банківських активів є справою не лише комерційних банків, а й держави. Вирішення цієї проблеми потребує активної державної підтримки, як на законодавчому рівні, так і на оперативному-урядовому. Лише в такий спосіб можливо повноцінно відновити кредитування реального сектору економіки з одного боку, та не допустити збільшення частки проблемних банківських активів з іншого[47].

Таким чином відзначимо, що використання в українських банках (як приватних, так і державних) зарубіжного досвіду повинно здійснюватись шляхом розроблення як на державному, так і на приватному рівнях комплексних механізмів управління кредитними ризиками та кредитною заборгованістю. Це дозволить з одного боку застрахуватися від імовірного небажаного відхилення фактичного результату від прогнозованого, а з іншого – суттєво знизити частку проблемних банківських активів.

3.2. Напрями удосконалення управління проблемними кредитами в АТ«Укрсиббанк»

Дослідивши теоретичні засади управління проблемними кредитами, визначивши інструменти, за допомогою яких здійснюється таке управління, проаналізувавши стан проблемної заборгованості в АТ«Укрсиббанк» та оглянувши досвід провідних країн світу щодо вирішення даної проблеми, можна запропонувати шляхи підвищення ефективності управління кредитними портфелем обраного банку.

На нашу думку, з цією метою потрібно виділити чотири основоположні сфери та дати рекомендації для кожної з них. [26 с 95]

Для першої сфери – кредитної політики – рекомендуються наступні чотири напрями.

Перший напрям. Запозичити італійський досвід щодо комбінування фіксованих та плаваючих відсоткових ставок та оптимізувати його під українські реалії.

Дійсно, наразі для позичальників АТ«Укрсиббанк», імовірно, є більш вигідними виключно фіксовані ставки за кредитами, однак це, як обґрунтовувалося вище, є не досить вигідним для самого банку. Водночас і перехід на виключно плаваючі ставки є недоцільним, оскільки може відвернути від банку значну кількість потенційно платоспроможних позичальників. Відтак необхідно ретельно дослідити італійський досвід та виробити найбільш оптимальну для українських реалій модель, яка з одного боку не вплине суттєво на позичальників, а з іншого дасть банку змогу не втрачати ймовірну вигоду.

Другий напрям. Вдосконалити кредитні методики на підставі аналізу загальних причин виникнення кредитної заборгованості. З цією метою необхідно дослідити весь масив проблемних кредитів та виявити ті основні причини, які призвели до появи заборгованості. Отримані дані необхідно врахувати при перегляді кредитної політики та оцінці рівня ризику видачі кредиту. Такий підхід допоможе суттєво зменшити видачу високо ризикових кредитів, а відтак і зменшити ймовірність появи кредитної заборгованості.

Третій напрям. Знову ж таки запозичити італійський досвід щодо зменшення розмірів перших платежів для малого бізнесу. Зменшення боргового тягаря в перші місяці роботи бізнесу дозволить останньому міцно стати на ноги, що в свою чергу буде вигідним для самого банку, оскільки міцність та платоспроможність бізнесу стане запорукою належного виконання тим взятих на себе зобов'язань.

Це є особливо актуальним для АТ«Укрсиббанк», враховуючи, що частка проблемної заборгованості малого бізнесу в загальній масі проблемних

кредитів становить 20-25%. Новий підхід до кредитування малого бізнесу може допомогти зменшити дану частку.

При цьому варто зазначити, що банку не обов'язково втрачати ймовірну вигоду через зменшення розміру перших платежів. Ці втрати можна компенсувати різними шляхами: шляхом підвищення загальної процентної ставки, шляхом заборони на дострокове повернення кредиту, шляхом штучного збільшення строку кредиту тощо.

Четвертий напрям. Враховуючи, що однією з основних загроз є неефективність міжбанківського кредитування, яке в Україні носить спекулятивний характер, слід приділити ретельну увагу цьому питанню. Слід мати на увазі, що в Україні є розповсюдженою практикою використання міжбанківських кредитів як джерела коштів для покриття поточних потреб в ліквідних активах. Однак зловживання даним інструментом створює суттєві ризики для банків. В цьому контексті необхідно окремо дослідити негативний іноземний досвід з метою недопущення помилок.

Для другої сфери – вивченні особи позичальника – рекомендуються наступні два напрями.

Перший напрям. Основні загрози для банку виникають саме через недостатньо ретельне вивчення особи позичальника. Часто трапляється, що позичальники вводять банк в оману, надаючи йому неповну або недостовірну інформацію про наявність або відсутність заборгованості в інших банках або кредитних установах. При цьому варто зауважити, що кредитні бюро, які на сьогодні функціонують в Україні, не мають достатньої кількості якісної інформації, яка давала б змогу банку коректно оцінити можливості потенційного позичальника.

Необхідно врахувати, що найбільшу частку проблемної заборгованості становлять кредити, видані фізичним особам – їхня частка понад 50%, також значну частку становлять кредити, видані малому бізнесу – їхня частка понад 20%. Відтак понад 2/3 проблемної заборгованості припадають лише на дві групи позичальників. З цього можна зробити висновок, що вивченню

представників цих двох груп банківським аналітикам необхідно приділяти значно більшу увагу.

Другий напрям. Співробітникам АТ«Укрсиббанк» слід брати до уваги те що, НБУ створив кредитний реєстр (Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення Кредитного реєстру Національного банку України та вдосконалення процесів управління кредитними ризиками банків” від 4.03.2018) [36], у якому внесено вже понад 80 тис. позичальників – фізичних (53,2 тис.) та юридичних (27,2 тис.) осіб, а також зменшити фінансовий поріг – надання кредитної суми, у швидкому кредитуванні.

Для третьої сфери – прийняття рішення про видачу кредитів – рекомендуються наступні два напрями.

Перший напрям. Людський фактор – є одним з тих, що може негативно впливати на прийняття рішення про видачу кредиту. Відтак перспективними напрямом є модернізація існуючого оцінювання кредитних ризиків на підставі кількісних та якісних показників, тобто аналіз кредитоспроможності позичальника – шляхом аналізу кредитної історії та наявності кредитних зобов’язань у інших банках. Цей шлях передбачає зменшення ролі людини в процесі прийняття рішення.

Водночас зменшення людського фактору повинно передбачати одночасне збільшення кількості показників, що мають аналізуватися програмою для вираховування рівня ризику.

Другий напрям. Незважаючи на те, що роль людини у прийнятті рішення повинна бути мінімізована, зовсім виключити людину з цього процесу неможливо. Відтак другим перспективним напрямом є підвищення кваліфікації працівників, які долучаються до процесу. З цією метою перспективним є обмін досвідом з іноземними колегами, а також участь у міжнародних програмах.

Для четвертої сфери – безпосереднього управління активами, що стали проблемними – рекомендуються наступні чотири напрями.

Перший напрям. Модернізувати систему оцінки якості портфеля проблемних кредитів шляхом аналізу основних показників портфеля проблемної кредитної заборгованості з використанням економіко-математичних інструментів у послідовності таких етапів:

- аналіз динаміки зміни обсягів простроченої заборгованості по кредитах у банківській системі (за регіонами, за видами економічної діяльності та ін.) та їх порівняння з показниками окремого банку, що відображає ефективність реалізованої кредитної політики банку;

- аналіз простроченої заборгованості у кредитному портфелі банку (за строками прострочення) та прогнозування її динаміки, яка відображатиме ефективність дій щодо врегулювання проблемних питань позичальника, вжитих банком на початковому етапі, та загострення необхідності змінити підходи до вибору і використання методик управління проблемними кредитами або внести зміни до кредитної політики банку;

- визначення найімовірніших тенденцій у розвитку банку при сформованому рівні показників проблемних кредитів; пропонування необхідності заходів щодо стабілізації діяльності кредитної організації відповідно стратегії довгострокового розвитку.

Другий напрям. Автоматизація процесу потребує впровадження сучасного програмного забезпечення, зокрема інформаційно-аналітичних систем, що працюють за принципами циклічності та зворотного зв'язку відповідно до етапів процесу управління кредитним ризиком. Детальніше її можливо розглянути на (рис. 3.1) Основами функціонування такої інформаційно-аналітичної системи є обробка та вивчення даних з використанням моделі оцінки ступеня проблемності кредиту, механізму вибору методики управління проблемним кредитом, і розробленого комплексу математичних моделей для аналізу та прогнозування обсягів проблемної заборгованості по кредитах і моніторингу кредитного портфеля.

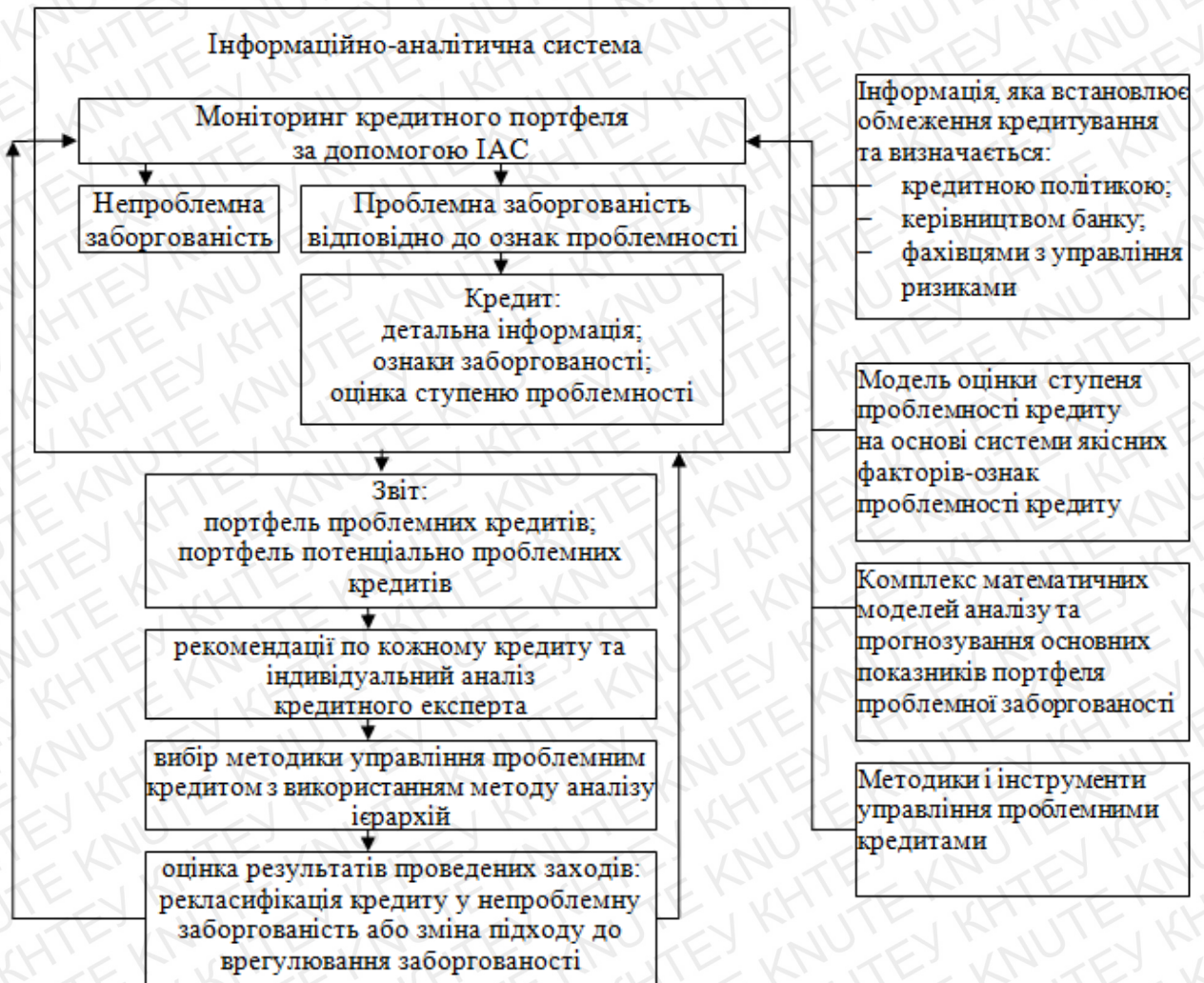

Рис. 3.1. Принцип роботи інформаційно-аналітичної системи [43]

Використання такої ІАС є актуальним особливо у кризові періоди, коли ресурси персоналу АТ«Укрсиббанк» та їхня кваліфікація (за умов швидкого погіршення якості кредитного портфеля) може виявитися недостатньою для індивідуального опрацювання великої кількості проблемних кредитів і аналізу динамічної зовнішньої інформації щодо боржників.

Застосування такої системи допоможе, зокрема:

- аналізувати динаміку зміни обсягів прострочених заборгованостей за кредитами у банківській системі (за регіонами, різновидами економічної діяльності тощо) та порівняння їх із показниками АТ«Укрсиббанк», що дозволить чіткіше розуміти рівень ефективності обраної кредитної політики банку;

- проводити аналіз прострочених заборгованостей у кредитному портфелі АТ«Укрсиббанк» (за строками прострочення) та прогнозувати її динаміку, що віддзеркалюватиме рівень ефективності дій щодо врегулювання проблемних питань боржника, які були вжиті банком на початковому етапі, та загострення необхідності змінити підходи до вибору й застосування методик управління проблемними кредитами або внести зміни до кредитної політики банку;

- визначати найімовірніші тенденції в розвитку АТ«Укрсиббанк» за наявного рівня показників проблемних кредитів;

- пропонувати необхідні заходи для стабілізації діяльності банку відповідно до обраної стратегії довгострокового розвитку.

Третій напрям. Варто врахувати досвід таких країн як США, Швеція, Німеччина та інших, які вже застосовували практику «поганого банку». Необхідно дослідити перспективи, які може відкрити така афілійована чи не афілійована до АТ«Укрсиббанк» структура. У разі, коли утворення афілійованої структури буде уявлятися економічно вигідним, її можна створити як безпосередньо, так і використати в якості такої вже існуючу іншу банківську установу.

Іншим підходом може бути лобіювання на державному рівні утворення однієї або кількох державних компаній із управління проблемними активами за прикладом Китайської Народної Республіки або Німеччини, а можливо – й у вигляді певної комбінації європейського та азіатського підходів у цьому питанні.

Четвертий напрям. Слід відзначити, що не будь-який проблемний кредит є безнадійним. Існує ймовірність того, що позичальник зможе відновити свою платоспроможність у майбутньому. З метою не допустити переходу проблемного кредиту до статусу безнадійного, АТ«Укрсиббанк» варто застосувати довід Аргентини, банки якої в певних випадках йдуть навіть на зменшення розміру основної суми. Звичайно, такий підхід завдає банківським установам збитки, проте розмір таких збитків, зазвичай, є значно

меншим, аніж ті, які несе банківська установа у разі переходу проблемного кредиту до статусу безнадійного.

Враховуючи викладене, необхідно зазначити, що найбільшої ефективності можна досягти лише застосовуючи запропоновані інструменти та методики у комплексі. Відповідно, є необхідність вироблення загальної стратегії, яка передбачатиме взаємозалежність та взаємозв'язок усіх інструментів системи. Відтак важливими умовами ефективності функціонування системи керування проблемною заборгованістю є наступні:

- єдність мети, дій за засобів;
- відповідність тактики загальній стратегії;
- взаємозв'язок та взаємообумовленість елементів системи керування проблемною заборгованістю;
- забезпечення гнучкості системи керування проблемною заборгованістю;
- забезпечення можливості оперативного внесення змін до процесу керування проблемною заборгованістю у разі суттєвих змін макроекономічних показників.

ВИСНОВОК

Аналіз проблеми управління проблемними кредитами банку, дав змогу зробити наступні висновки.

1. Розглянувши розглянути теоретичні засади управління проблемними кредитами, нами було зроблено висновок про те, що поняття проблемного кредиту є ключовим елементом проблемної банківської заборгованості. Водночас не існує загальноприйнятого наукового визначення.

Аналіз окремих наукових підходів до визначення дав змогу дійти висновку про те, що переважна більшість таких визначень має деякі недоліки, і такі визначення складно застосовувати одночасно по відношенню і до фізичних, і до юридичних осіб. Відтак можна запропонувати відокремити два терміни: «фізичний проблемний кредит» та «юридичний проблемний кредит». Зміст терміну «юридичний проблемний кредит» доречно запозичити з практики МВФ, з яким Україна тісно співпрацює останні роки, і визначити його наступним чином: юридичний проблемний кредит – це кредит, що характеризується сумнівною його повернення, оскільки боржник перебуває у неадекватному фінансовому стані, а прострочення за платежами досягли 3-х місяців. Одночасно з цим можливо запропонувати власне визначення терміну «фізичний проблемний кредит», а саме: фізичний проблемний кредит – це кредит, за яким фізична особа не має реальних можливостей або бажання виконувати взяті на себе зобов'язання та існують достатні підстави вважати, що такі можливості або бажання не з'являться у найближчий час.

2. Проаналізувавши загальний стан проблемної заборгованості в Україні, був зроблений висновок про те, що усереднене відношення на рівні 20-22% обсягу кредитів у портфелі банківських установ є заниженим та має місце тенденція зростання даного показника, при цьому подекуди він досягає 40%. Водночас між негативно класифікованим активом банківської установи

та остаточним збитком існує суттєва різниця, і перший далеко не завжди перетворюється на останній.

В АТ«Укрсиббанк» об'єм проблемної заборгованості у загальному кредитному портфелі зменшується. Так, питома вага прострочених кредитів зменшилася з 24,7% до 23% у 2017 році та з 23% до 21,6% у 2018 році, що є позитивною тенденцією. Хоча в абсолютних цифрах обсяг кредитної заборгованості зріс. Проте це викликано факторами збільшення розміру кредитного портфелю. Розмір активів кредитного портфеля АТ «Укрсиббанк» за 2016-2018 рр. свідчить про позитивну динаміку: у 2017 році порівняно з 2016 активи АТ «Укрсиббанк» зросли на 850144 тис. грн. або на 1,87%, а в 2018 році порівняно з 2017 – на 5863282 тис. грн. (або на 12%). Кредитний портфель банку у 2017 році збільшився на 7,45%, та на 17,6% у 2018 році. Питома вага кредитного портфеля в активах збільшилась з 45,6% у 2016 році до 52,2% у 2018 році.

Найбільша кількість проблемних кредитів припадає на фізичних осіб (57% у 2016 році, 55 % – у 2017 році та 56% у 2018 році), а найменша – на корпоративний бізнес (10% у 2016 та 2017 роках, 9 % – у 2018 році). За строками, найбільша питома вага проблемних кредитів у всі роки належить кредитам, виданим на строк до 30 днів. Вона складає 44% у 2016, 42% у 2016 та 43% у 2018 відповідно. Тобто фактично залишається майже незмінною.

На підставі проведеного аналізу було з'ясовано, що головними чинниками виникнення проблемної заборгованості є зовнішні (макроекономічні) та чинники, що провокуються самою банківською установою (мікроекономічні). Збільшення питокої ваги проблемних запозичень у кредитному портфелі банківських установ України є причиною того, що збільшується кількість активів, які не працюють.

3. Після дослідження інструментарій управління проблемними кредитами в «Укрсиббанку», був зроблений висновок про те, що існує три великі групи інструментів: попередження, реанімації та ліквідації. Ефективність застосування кожного з інструментів потребує не лише чіткої

та обґрунтованої стратегії їх використання, а й врахування таких чинників як дієвість правового механізму держави, її політико-економічний стан у відповідний момент часу, а також рівень фахової підготовки банківських працівників. Ці чинники є такими, що здійснюють суттєвий вплив на ймовірність повернення коштів хоча б частково. Якщо негативний вплив даних чинників є занадто значним для застосування конкретного інструменту управління проблемним кредитом у банку, необхідно звертатися до інших доступних інструментів, використовуючи їх обґрунтовано, поступово, комплексно та системно. На теперішній час «Укрсиббанк», використовує механізм попередження проблемної заборгованості ретельно вивчаючи кредито-отримувача. Саме тому доцільно розробити додаткові підходи що до попередження виникнення проблемної заборгованості оскільки ризик формується до видачі кредиту позичальнику.

4. Вивчивши досвід зарубіжних банків щодо управління проблемними кредитами, ми дійшли висновку, що він є досить корисним для України, оскільки з нього зрозуміло, які кроки та за яких умов призвели до бажаного результату, які – лише до часткового, а які не дали жодного результату.

Окремі моделі показали свою високу ефективність, відтак після ретельного дослідження мають бути впроваджені в банківській системі України. Водночас використання іноземного досвіду не повинно сліпо копіюватись. Кожна модель повинна бути досліджена з огляду на українські реалії та специфіку ведення банківського бізнесу, а відтак перш, ніж бути впровадженою, – бути належним чином оптимізованою із врахуванням менталітету, рівня корупції, довіри населення до банківської системи зокрема та держави загалом. При цьому, на нашу думку, питання зниження частки проблемних банківських активів є справою не лише самих комерційних банків, а й держави. Відтак її вирішення потребує активної державної підтримки, як на законодавчому рівні, так і на оперативному-урядовому.

5. На основі проведеного теоретичного дослідження нами було розроблено напрями удосконалення управління проблемними кредитами в

АТ«Укрсиббанк». З цією метою було виділено чотири основоположні сфери:

1) кредитна політики; 2) вивчення особи позичальника; 3) прийняття рішення про видачу кредиту; 4) безпосереднє управління активами, що стали проблемними. Для кожної зі вказаних сфер запропоновано по кілька напрямів удосконалення, які дадуть змогу підвищити ефективність управління кредитним портфелем. При цьому найбільшого ефекту, на наш погляд, можна буде досягти у разі комплексного застосування запропонованих напрямів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/249-15>
2. Постанова про внесення змін «Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 №351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0038500-16>
3. Акімова Г. Санітари фінансового лісу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/orgarc/72/0/951/239805>.
4. Александров А. Ю. Управление портфелем проблемных кредитов коммерческого банка [Текст]: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: 08.00.10 / Александров Андрей Юрьевич. — Санкт-Петербург, 2010. — 23 с.
5. Барановський О. Проблемні банки: виявлення й лікування / Барановський О. // Вісник НБУ, 2015. - №11. - С. 18-31
6. Білай О. С. Багаторівневі нечіткі системи аналізу ризиків проблемного кредиту / О. С. Білай, О. М. Притоманова // Матеріали IV міжнар. наук.-практ. конференції «Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем», Харків, 9-10 квітня 2012 р. - С. 256-257.
7. Білай О.С. Управління проблемними кредитами у банках України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: mydisser.com/ua/catalog/view/45/47/15261.html
8. Висока частка проблемних кредитів в активах банків збережеться ще кілька років - експерти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://news.finance.Ua/ua/~1/0/all/2013/07/19/305649>.
9. Веруша Н. П. Методичне забезпечення управління індивідуальним кредитним ризиком банку / Н. П. Веруша // Проблеми і

перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – Вип. 29. – С. 70-79.

10. Висока частка проблемних кредитів в активах банків збережеться ще кілька років - експерти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://news.finance.Ua/ua/~1/0/all/2013/07/19/305649>.

11. Вовк В.Я. Кредитування і контроль : [навч. посіб.] / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко. - К. : Знання, 2014. - 463 с.

12. Глосарій банківської термінології [Електронний ресурс]: офіційне інтернет-представництво Національного банку України — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733.

13. Грачева М. Н. Особливості корпоративного управління в банках / М. Н. Грачева // Банківський огляд. - 2009. - № 9. - С. 43.

14. Грушко В.І. Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. / В. І. Грушко, О.І.Пилипченко, Р. В. Пікус // Інститут економіки і права «Крок». – 2013. – 121 с.

15. Гумен І.М. Складові банківських рейтингів: науково-практичний аспект / І.М. Гумен // Вісник Національного банку України. — 2014. — № 1. — С.57— 60.

16. Дикий О. О. Стратегии долгового поведения населения в современной России : автореф. дис. ... канд. социологич. наук 22.00.03 / Дикий О. О. - Нижний Новгород, 2012.

17. Жердецька Л. В. Оцінка кількісного впливу кредитного ризику на достатність власного капіталу банку / Л. В. Жердецька // Економічний форум. - 2014. - № 3. - С. 247-254. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efor_2014_3_39.pdf

18. Жердецька Л.В. Обґрунтування методичних засад оцінки достатності власного капіталу для покриття ризиків банківської діяльності / Л.В. Жердецька // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету - 2014. - № 1 (33). - С. 19-29.

19. Заманбеков Д. Общее понятие исламского банкинга и религиозно-психологические предпосылки его формирования / Д.

Заманбеков // Актуальные проблемы психологии. - 2013. - № 20. - С. 150 - 154.

20. Кльоба В.Л. Ситуаційний центр банку як ефективний напрям удосконалення управління врегулюванням проблемної заборгованості / В.Л. Кльоба // Науковий вісник НЛТУ України. - 2009. - № 19.8. - С. 240-246.

21. Колісник М. Проблеми та перспективи функціонування бюро кредитних історій України / М. Колісник, О. Коби- лецька // Науковий вісник НЛТУ України. - 2009. - № 19.2. - С. 208 - 219.

22. Кузнецов С.В. Ссудная задолженность кредитных организаций: проблемы и инструменты её урегулирования / С.В. Кузнецов. - М. : Академия народного хозяйства при Правительстве Российской Федерации, 2014. - 20 с.

23. Мільчякова А.С. , Назаренко Л.В. «Дослідження сутності поняття та методологічного інструментарію антикризового управління банку»// Науковий вісник Херсонського державного університету. №447 стор. 164 – 168 – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_21/2/42.pdf

24. Міщенко В. Міжнародний досвід реструктуризації банківської системи за участі держави / В. Міщенко, А. Петрина // Вісник НБУ. – 2011. - № 4. – С. 12 -17.

25. Міщенко В. Реструктуризація кредитів в умовах кризи. Світовий досвід і можливості застосування в Україні / В. Крилова, М. Ніконова // Вісник НБУ. – 2009. - № 5. –С. 13 -17.

26. Мороз А. М. Кредитний менеджмент : навч. посібник / Мороз А. М. — К. : КНЕУ, 2009. - 540 с. -.

27. Мороз А.М. Банківські операції : [підручник] / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна [та ін.] ; за заг. ред. д-ра економ. наук, проф. А.М. Мороза ; 3-тє вид., перероб. і доп. - К. : КНЕУ, 2014. - 608 с.

28. Мустафаева Д. Тенденции и перспективы развития рынка проблемных активов банков Украины [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ra/events/press-releases/13120>.

29. Нурзат О.А. Перспективные подходы к повышению эффективности управления проблемными кредитами в коммерческих банках / О.А. Нурзат. - М. : Академия народного хозяйства при Правительстве Российской Федерации, 2011. - 18 с.
30. Ольшаный А. И. Банковское кредитование: российский и зарубежный опыт / А. И. Ольшаный. - М. : РДЛ, 2006. - 365 с.
31. Осадчий І. Шляхи вдосконалення роботи з проблемними активами банків України [Текст] / І. Осадчий // Вісник університету банківської справи Національного банку України. — 2014. — №11. — С. 11-16
32. Основні напрямки розширення операцій банків з кредитно-розрахункового обслуговування клієнтів в умовах кризових явищ в економіці [Електронний ресурс] / О. Малахова // Галицький економічний вісник. - 2014. - № 26(1). - С. 127 - 135. - Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gev/2010_1/finance_and_credit_support/021.pdf
33. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807
34. Осокина Т.М. Бухгалтерский учет в банках : [учебный курс] / Т.М. Осокина. - М. : МИЭМП, 2015. - 148 с.
35. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.imf.org>.
36. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.bank.gov.ua.
37. Офіційний сайт ПАТ «УкрсибБанк» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://my.ukrsibbank.com/ua/about-bank/financial-reports/>
38. Офіційний сайт Банку міжнародних розрахунків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/>.
39. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua>
40. Пастернак А.Л. Аналітичні процедури в процесі обґрунтування лімітів міжбанківського кредитування / А. Л. Пастернак, Т.В. Блудова //

Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. — Д.: ДНУ. — 2013. — С.822 — 827.

41. Попова Е. Базель-III: новые международные стандарты банковского надзора / Е. Попова, Е. Тюрин // Банковские услуги. — 2012. — №4. — С. 2-7 (6)

42. Прийдун Л. Оцінка зарубіжного досвіду мінімізації рівня проблемної заборгованості у кредитних операціях банків / Л. Прийдун // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. - 2011. - № 16. - С. 201 - 209.

43. Рабец Н. Меры по предотвращению проблемной задолженности / Н. Рабец // Финансовый директор. - 2015. - № 5. - 54-57.

44. Рейтинг проблемних кредитів банків України у 2014 році. [Електронний ресурс. Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1379442-rejting-problemnosti-kreditnih-portfeliv-2014>

45. Рейтинг проблемних кредитів банків України у 2014 році. [Електронний ресурс. Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1379442-rejting-problemnosti-kreditnih-portfeliv-2014>

46. Сало, І. В. Концептуальні основи управління кредитним ризиком банку / І. В. Сало, Н. П. Верхуша // Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів : мат. V Міжнародної науково-практичної конференції. — Запоріжжя : ЗНУ, 2011. Том II. — С. 36-38.

47. Станков О. Особливості діяльності арабських фінансових інституцій на світових ринках / О. Станков // Регіональна економіка. - 2014. - № 4. - С. 151 - 156.

48. Слобода Л. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період [Текст] / Л. Слобода, Н. Дунас // Вісник НБУ. — 2014. - № 4. — С. 46 -51.

49. Стукало Н. В. Оцінка ефективності банківських стратегій управління проблемними кредитами юридичних осіб / Н. В. Стукало, О. С. Білай // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». - 2014. - № 9(50). - С. 138-143.

50. Фурсова В. Удосконалення методики оцінювання рівня проблемних активів комерційного банку / В. Фурсова // Банківська справа. - 2016. - № 5. - С.38 - 57.

51. Фурсова В. Удосконалення методики оцінювання рівня проблемних активів комерційного банку / В. Фурсова // Банківська справа. - 2016. - № 5. - С.38 - 57.

52. Ширинская Е. Б. Операции коммерческих банков: отечественный и зарубежный опыт / Е. Б. Ширинская. - М. : Финансы и статистика, 2013. - 407 с.

53. Шустова Е.П. «Проблемный кредит»: терминологическое содержание, критерии определения и факторы возникновения / Е.П. Шустова // Вестник Алтайской академии экономики и права. - 2015. - № 18. - С. 155-158.

54. Elliot, D. J. «Bad bank», « Nationalization», « Garanteing Toxic Assets». Choosing among the options. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.brooking.edu / ~/ media / Files / rc / paper / 2009 / 0129_banks_elliott / 0129_banks_elliott.pdf](http://www.brooking.edu/~media/Files/rc/paper/2009/0129_banks_elliott/0129_banks_elliott.pdf).

ДОДАТКИ

Додаток А

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «УКРСИББАНК» (код 09807750)
Примітки до консолідованої звітності банківської групи

8. Кошти в інших фінансових установах

<i>У тисячах українських гривень</i>	31 грудня 2016 р.	31 грудня 2015 р.
Кореспондентські рахунки в інших фінансових установах	9 322 070	10 499 546
Короткострокові розміщення в інших фінансових установах	4 645 664	271 384
Мінус: резерви під знецінення	(69 065)	(3 114)
Всього коштів в інших фінансових установах	13 898 669	10 767 816

Загальна сукупна сума заборгованості 5 контрагентів із найбільшою заборгованістю становить 11 684 740 тисячі гривень, або 84% від загальної суми заборгованості інших фінансових установ.

Протягом 2016 року в сумі резерву під знецінення заборгованості інших фінансових установ відбулися такі зміни:

<i>У тисячах українських гривень</i>	Кошти в інших фінансових установах	Всього
Резерв під знецінення заборгованості інших фінансових установ на 1 січня 2015р.	(3 114)	(3 114)
Резерв під знецінення протягом року	(102 433)	(102 433)
Розформування резерву протягом року	36 482	36 482
Списання безнадійної заборгованості протягом року	-	-
Резерв на знецінення заборгованості інших фінансових установ на 31 грудня 2016 р.	(69 065)	(69 065)

Протягом 2015 року в сумі резерву на знецінення заборгованості інших фінансових установ відбулися такі зміни:

<i>У тисячах українських гривень</i>	Кошти в інших фінансових установах	Всього
Резерв під знецінення заборгованості інших фінансових установ на 1 січня 2014р.	(776)	(776)
Резерв під знецінення протягом року	(24 024)	(24 024)
Розформування резерву протягом року	21 686	21 686
Списання безнадійної заборгованості протягом року	-	-
Резерв на знецінення заборгованості інших фінансових установ на 31 грудня 2015 р.	(3 114)	(3 114)

Додаток Б

ПРАЙМБЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «УКРСИББАНК» (код 09807750)
Примітки до консолідованої звітності банкієської групи

9. Кредити та заборгованість клієнтів

У тисячах українських гривень	31 грудня 2016 р.	31 грудня 2015 р.
Іпотечні кредити на купівлю нерухомості	6 820 353	8 038 052
Інші іпотечні кредити	2 319 392	3 657 456
Споживчі кредити	1 310 914	961 085
Овердрафти	230 592	172 471
Інші строкові кредити	16 791 593	11 929 578
Всього кредитів та заборгованість клієнтів до знецінення	27 472 844	24 758 642
Мінус: резерв під знецінення кредитів	(6 792 471)	(3 789 790)
Всього кредитів та заборгованості клієнтів за мінусом резервів	20 680 373	20 968 852

Інші строкові кредити включають строкові кредити, надані великим корпораціям, підприємствам малого та середнього бізнесу та фізичним особам.

У сумі резерву під знецінення кредитів протягом 2016 року відбулися такі зміни:

У тисячах українських гривень	Іпотечні кредити на купівлю нерухомості	Інші іпотечні кредити	Споживчі кредити	Овердрафти	Інші строкові кредити	Всього
Резерв під знецінення кредитів на 1 січня 2016 р.	2 211 579	545 727	144 887	18 586	869 011	3 789 790
Збільшення / (зменшення) резерву під знецінення протягом року*	2 076 132	959 336	82 836	28 037	683 754	3 830 095
Курсові різниці	262 940	55 552	-	(9 701)	28 647	357 438
Списання безнадійної заборгованості за рахунок резерву	(522 184)	(115 940)	(8 129)	(2 712)	(15 022)	(663 987)
Продаж кредитного портфеля	(68 743)	(363 512)	(84 001)	-	(4 609)	(520 865)
Резерв під знецінення кредитів на 31 грудня 2016 р.	3 979 724	1 081 163	135 593	34 210	1 561 781	6 792 471

* Сума відрахування до резерву на знецінення протягом 2016 року відрізняється від суми, представленої у звіті про сукупні доходи за рік, внаслідок відшкодування заборгованості у сумі 347 740 тисяч гривень (у 2015 році – 123 780 тисяч гривень), раніше списаної як така, що не може бути повернута. Відшкодована сума була кредитована безпосередньо у рядку «Резерви» у складі прибутку чи збитку за рік. В 2016 році не проводилися операції по реструктуризації кредитів на умовах нижче ринкових (у 2015 році збиток від проведення таких операцій 160 810 тисяч гривень). До суми відрахувань до резерву на знецінення протягом 2016 року, крім резерву під знецінення кредитів, відноситься резерв під знецінення дебіторської заборгованості у сумі 29 633 тисяч гривень, резерв по судовим справам у сумі 22 602 тисяч гривень, резерв під документарні операції у сумі 1 637 тисяч гривень, резерв під знецінення заборгованості інших фінансових установ у сумі 63 180 тисяч гривень.

Додаток В

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «УКРСИББАНК» (код 09807750)

Окремий звіт про фінансовий стан (Баланс)
станом на 31 грудня 2018 року
(у тисячах українських гривень)

	Прим.	31 грудня 2018 року	31 грудня 2017 року
АКТИВИ			
Грошові кошти	7	2 332 174	1 951 918
Кошти в Національному банку України та обов'язкові резерви	7	2 458 291	2 224 482
Кошти в інших фінансових установах за амортизованою вартістю	8	12 312 124	13 225 042
Деривативи	27	12 402	2 601
Кредити та зобов'язаність клієнтів за амортизованою вартістю	9	26 137 962	22 221 404
Цінні папери та інвестиції в асоційовані і дочірні компанії	10	5 506 794	3 555 308
Чайно та обладнання	11	1 218 782	1 108 493
Інвестиційна нерухомість		172	16 654
Нематеріальні активи	11	475 095	257 068
Зідрочений податковий актив та аванси з поточного податку на прибуток	22	445 227	745 409
Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи, що утримуються з метою продажу	12	129 281	-
Інші фінансові та не фінансові активи	13	984 784	803 518
ІСЬОГО АКТИВІВ		52 013 088	46 111 897
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Зобов'язаність перед іншими фінансовими установами за амортизованою вартістю		5 927	67 098
Деривативи	27	7 387	7 196
Кошти клієнтів	14	41 115 607	36 406 199
Резерви за зобов'язаннями та інші зобов'язання	15	1 091 945	951 038
Зубординований борг	16	3 066 893	3 108 868
ІСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ		45 287 759	40 540 399
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	17	5 069 262	5 069 262
Різниця між річними	17	811 229	811 229
Законичений прибуток/(непокритий збиток)		844 838	(308 993)
ІСЬОГО ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		6 725 329	5 571 498
ІСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		52 013 088	46 111 897

Затверджено до випуску та підписано:

Д. Димчук

Голова Правління АТ «УКРСИББАНК»

О. Б. Сівкович

В.о. Головного бухгалтера
Начальника Управління фінансового та податкового обліку Департаменту Фінансів АТ «УКРСИББАНК»

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «УКРСИББАНК» (код 09807750)

Примітки до проміжної скороченої окремої фінансової звітності (продовження)
за 3 місяці 2019 року
(у тисячах українських гривень)

9. Кредити та заборгованість клієнтів за амортизованою вартістю

	31 березня 2019 року	31 грудня 2018 року
Юридичні особи		
Іпотечні кредити на купівлю нерухомості	62 430	65 351
Інші іпотечні кредити	2 838 219	3 035 147
Інші строкові кредити	16 524 091	19 657 071
Овердрафти	297 507	228 903
Фізичні особи		
Споживчі кредити	3 248 578	3 046 081
Іпотечні кредити на купівлю нерухомості	3 255 629	3 474 612
Інші іпотечні кредити	12 218	13 469
Інші строкові кредити	9 420	19 470
Овердрафти	59 607	168 002
Всього кредитів та заборгованість клієнтів до знецінення	26 307 699	29 708 106
Мінус: резерв під знецінення кредитів	(3 501 052)	(3 570 144)
Всього кредитів та заборгованості клієнтів за мінусом резервів	22 806 647	26 137 962

Концентрація кредитів та заборгованості клієнтів за амортизованою вартістю за галузями економіки є такою:

	31 березня 2019 року		31 грудня 2018 року	
	Сума	%	Сума	%
Торгівля та фінанси	8 833 171	34	10 329 294	35
Приватні особи	6 585 450	25	6 721 635	23
Сільське господарство та харчова промисловість	6 168 235	23	6 480 225	22
Послуги у сфері зв'язку	2 488 770	9	2 376 336	8
Авіалеревезення та інші транспортні послуги	1 010 958	4	1 751 444	6
Виробництво та машинобудування	477 732	2	540 770	2
Хімічна промисловість	279 812	1	268 356	1
Торгівля транспортними засобами	180 637	1	323 645	1
Будівництво нерухомості	155 061	1	698 646	2
Інше	127 873	-	217 755	-
Всього кредитів та заборгованості клієнтів (до резервів під кредитні збитки)	26 307 699	100	29 708 106	100